

Kőrösi Csoma Sándor nyomában

Egy oktatómédium elemzése

Az elemzésre kiválasztott médiumot az MTV-Televideo készítette 1991-ben, Kőrösi Csoma Sándor születésének 200. évfordulóján. A kb. 54 perces videoanyagot Sáfrány József fényképezte. Az ismertető szerint négy fiatalember: Sira György, Pogány György, Sárosi Ervin és Borbély István – a Kőrösi-bicentenáriumba – saját pénzen megtett útja során „feltárul előttünk egy érdekes világ, amelyben kétszáz éve nem sok változott”.

Az érdekesnek ígérkező médium nem előírt taneszköz, még csak nem is oktatófilm, hanem több nevelési-oktatási célhoz igen jól alkalmazható ismeretterjesztő videofilm. A Pedagógiai Intézet médiatárából az iskolák – és egyéni olvasók – által szívesen és gyakran kölcsönzött kazetta.

Az információhordozó kb. 12–13 éves kortól teljes terjedelmében élvezhető, egyes részei alacsonyabb életkorban is felhasználhatók nevelési-oktatási célokra (pl. közlekedés 2–5000 méter magasságban sziklás, jégbordás hegyi utakon). A film információtartalma többregegyű, így különböző szintű előképzettséggel rendelkezőknél más-más hatást képes elérni. Tanít is, az alapvető információk rétegének megértéséhez vizuális, auditív és verbális eszközökkel ad segítséget.

Az alkotók feltehetően feltételezték a következők előzetes ismeretét: hol van Tibet; merre keresendő a magyarok őshazája; hol található a filmben megnevezett földrajzi helyek. (Ezekhez ugyanis nem adtak a távolságok becslését segítő kiegészítő, például térképi információkat.)

Az ismerethordozó által közvetített alapvető ismeretek, fogalmak, összefüggések – véleményem szerint – a következők:

- Kőrösi Csoma Sándor (származása, életútja, jelentősége).
- Buddhizmus, lámaizmus. A lámaizmus néhány jellemzője. Élet a lámaista kolostorokban. Kultikus építmények és tárgyak.

- A földrajzi adottságok szerepe a társadalmak és az emberek életében (pl. mun-

kaletőségek, közlekedés, táplálkozás, öltözködés).

- Életképek Tibet és Belső-Ázsia népeiről (pl. esküvői, temetkezési szertartás, étkezés, közlekedés).

- Természetföldrajzi információk (pl. felszíni, éghajlati jellemzők a bemutatott térségben.)

- Az állhatatosság, céltudatosság, szorgalom és más erkölcsi tulajdonságok szerepe a kimagasló teljesítmények létrejöttében.

Milyen tanítási, képzési célok elérését segítheti elő a videoanyag?

Többféle cél érdekében használható hatásos segédeszközként a film. Így például:

Affektív célként:

- a magyarságtudat, a hazafiság fejlesztésére (ezt direkt módon is segíti az *Illyés Gyulától* idézett bevezető és záró szövegrész Kőrösiről, továbbá a négy magyar fiatalember vállalkozása);

- a másság tiszteletére; népek, kultúrák, vallások megismerésére, mások magatartásának humanista szemléletére;

- erkölcsi tulajdonságok vonzóvá tételére (ami az erkölcsi értékrendszer kialakításához elengedhetetlen interionizációs folyamat első lépése).

Kognitív célként:

attól függően, hogy milyen feltételek között, hogyan alkalmazzuk az ismerethordozót, úgyszólván valamennyi Bloom-i célkategóriához felhasználható. Például:

- ismeretszerzésre (pl. ki volt Kőrösi Csoma Sándor?);

- megértéshez (pl. Miért nehéz közlekedni a tibeti hegyekben?);

– alkalmazáshoz (pl. Rajzold be egy térkép-vázlatba Kőrösi Csoma Sándor távolkeleti útjának feltételezett állomásait!);

– analízishez (pl. Elemezd az első – negyvenezer szavas – tibeti–angol szótár létrejöttének feltételeit és körülményeit!);

– szintézishez (pl. Képzeld el, hogy Te is tagja vagy egy Kőrösi Csoma Sándor életútját bemutató alkotócsoporthoz. Készíts tervet arra, hogy mit mutatnátok be, s mindehhez mire lenne szükségetek, mit kellene tennetek!);

– értékeléshez (pl. Mi a véleményed Kőrösi Csoma Sándorról – az emberről, a tudósról, a hazafiról?).

A példák közül is látható, hogy nemcsak az ismerethordozó információ-tartalma több-rétegű, hanem – ezzel szoros összefüggésben – az általa közelíthető célok rendszere is összetett: tartalom, mélység, mérhetőség szempontjából egyaránt. A kognitív célok közül például az ismeretszerzésre irányuló közvetlenül mérhető (akár a vetítés közbeni visszakerdezéssel a pillanatnyilag felvett „tudás” ellenőrzésére, akár pár nappal később egy szóbeli vagy írásbeli feladatsor adásával).

Az affektív célok – jellegükből következően – nehezebben mérhetőek, s inkább „csak” attitűdök és értékválasztások formájában.

A feldolgozott anyag tartalmi szerkezete lineáris abban az értelemben, hogy térben és időbelileg követi Kőrösi Csoma Sándor életét és ázsiai útját. A gazdag kép- és hanganyag asszociációk sokaságát teremtve segít elképzelni a kétszáz évvel korábbi helyzetet. A tartalmi struktúrájának, programjának emellett jelentős „elágazásai” is vannak, ezek kultúrtörténeti, néprajzi, földrajzi, szociológiai, vallási ismeretek közvetítói (részben az egyszerű bemutatás, részben különböző mélységű értelmezések szintjén.)

Az alkalmazási körülményeket tekintve is több lehetőség kínálkozik:

– a videoanyag egy-egy részlete különböző témákhoz tanári közlés illusztrálásaként vagy vita, problémamegoldás kiindulópontjaként egyaránt felhasználható;

– az 54 perces film kb. három tanítási órát rászánva: különböző kiscsoportoknak

különböző feladatokat adva: az 1. pontban felsorolt ismeretkörök élményszerű elsajátítását és a 2. pontban felvillantott célok megközelítését teheti lehetővé;

– adható – tehetség-gondozás céljával – egyéni önálló feldolgozásra is a céltól függő feladatok kíséretében).

Előzetes felkészítést – az előképzettség szintjétől függő mélységben – szükségesnek tartok. Például általános iskolai tanulóknál a buddhizmusról tanári magyarázatot adnék. Megfigyelési szempontokat, előzetes feladatokat a cél függvényében állítanék össze. A felkészítés részeként az ismerethordozó rövid ismertetésére is ki térnék (milyen céllal, kik készítették, információ-tartalma mennyire tekinthető hitelesnek, pontosnak, elégségesnek).

A videofilm felkelti a felhasználó érdeklődését, s ezzel ösztönözhet pl. Kőrösi Csoma Sándor életének alaposabb tanulmányozására, más „űtiefilmek” megnézésére, utazásra, kutatásra. Közvetlenül inkább mentális, mint cselekvéses válaszokat vált ki (pl. érdeklődést, csodálkozást, elismerést, együttérzést, izgalmat), de a feldolgozáshoz összeállított feladatoktól függetlenül cselekvéses válaszokra is készíthetőek a tanulók (pl. beszédcselekvés szintjén vagy rajzos, írásos kommunikáció szintjén a 2. pontban felsorolt kognitív célok elérésére). De lehet, hogy hosszabb távon ható motívumként kitartóbb tanulásra vagy például utazásra serkent.

Visszacsatolásra csak visszajátszás formájában alkalmas ez az eszköz, s a tanulás-irányításban fontos önellenőrzést így korlátozott módon tudja segíteni.

Interaktivitása tehát korlátozott, csak reprodukcióra képes (visszajátszás).

A tartalom tekintetében és a kivitelezésben alkalmazott technikák összhangja szinte tökéletes. Az Illyés Gyula-i bevezető és záró gondolatok ívelését a mondani-valót kifejező – s didaktikai funkciót is teljesítő – az elővetételező, illetve összefoglaló – gyors snittek teszik érzékletessé s egyben érdeklődést kiváltóvá. Nemcsak a film szövegét és képsorait, hanem a kísérőzenét is (amely tisztán instrumentális, máskor csupán vokális elemekkel van jelen, pl.

hangos ima vagy madárcsicsergés formájában) nagy mesterségbeli tudással komponálták – külön-külön is színvonalas, „egybeszerkesztve” pedig igen hatásos – alkotássá. Felejthetetlen közelképek kíváncsi gyermekarcokról és idős emberek mélyen barázdált arcáról, a tibeti hágókról és hegyi utakról készült távoli és közeli felvétele, a félelmet kiváltó hánchidak képe, a mozgalmas életképek mind-mind hozzájárulnak a világkép fejlesztésében fontos szerepet játszó megfelelő belső képmások kialakításához.

A formaábrázolás, ezen belül a környezet, a felszín, a méretek és az alakábrázolás is tökéletes, „fotorealisztikus”. Az auditív technika a jobb megértést és a művészi-esztétikai élményt egyaránt igényesen biztosítja. Jól megkülönböztethető a narrátorok hangja, amikor szépirodalmi vagy Kőrösi Csoma Sándortól származó eredeti szövegeket hallunk, netán amikor az alkotók gondolatait közvetíti a szöveg. A meg-

felelő részeknél magyaros, máshol távolkeleti zenei motívumok festik alá a szóbelileg és képileg közvetített tartalmakat.

Az elemzett ismerethordozó maradandó esztétikai élményt nyújt az intellektuális és a művészi hatások igényes ötvözésével.

Apró változtatást tartanék csupán indokoltnak: néhány snitt erejéig térképes útvonalrajzzal is segítettem volna még érzékletesebbé tenni Kőrösi Csoma Sándor (és a nyomdokaiban haladó négy magyar fiatalember közelmúltbeli) útjának kiterjedését.

A bemutatott információhordozó – bár nem illeszthető szervesen egy konkrét tantervi témához – többféle oktatási cél elérésére, többféle módon és – véleményem szerint – jó hatásfokkal alkalmazható. A vizuális és auditív hatásokat a videoanyag nagyon jól ötvözi, a tartalom és a forma összhangja élményszerű megismerést tesz lehetővé. (Kőrösi Csoma Sándor nyomában, MTV-Televideo, Budapest, 1991.)

Balogh Anna

A számítógép használata az óvodai környezetismeret foglalkozásokon

Amikor a számítógép alkalmazásáról beszélünk, a számítógépről mint játékeszközről beszélünk, a gyerek annak fogja fel. Mivel az óvodában a gyermekek minden tudást játszva sajátítanak el, ez alól a számítógép sem kivétel. Vannak, akik attól tartanak, hogy a gyermek egész nap ott fog ülni a képernyő előtt. Ezt természetesen így nem lehet minősíteni, mert a számítógép csak egy töredékét képezi az óvodai foglalkozásnak, és semmiképpen sem kell neki központi szerepet szánni. Viszont arra oda kell figyelni, hogy milyen programokkal játszanak a gyerekek. Sajnos, a játékok jelentős része rettenetesen agresszív. Fontos ügyelni arra, hogy minél kevesebb ilyen játék legyen, mert a gyerekek hajlamosak az agresszivitást szerepjátékok nyomán, átvinni a mindennapi játékba – és életbe is.

Mindemellát a számítógép nagyon sok pozitívumot hordoz magában. Egy új élmény a gyerek számára, és mindenre, ami új, a gyermek nagyon fogékony. A számítógéppel prezentált anyag sokkal érdekesebb, a gyerek erős késztetést érez, s az ily módon előterjesztett anyagot könnyebben megjegyzi, mert azt egészében átéli. Ha megengedjük

neki, hogy használja a számítógépet – ami a végső cél – a gyerek lesz az aktív szubjektum, s ily módon a központba kerülve, a motiváció mindinkább erősödik, ami egyébként az eredményes oktató-nevelői munka előfeltétele.

A számítógép használata, legalábbis a kezdet kezdetén a nagycsoportosok kiváltsága kell hogy legyen. Majd az idő meg-